

ÉVFORDULÓK

A nándorfehérvári diadal, 1456.

550 éve, 1456. július 23-án ért véget Nándorfehérvár ostroma, az oszmán-magyar háborúkban aratott eddigi legnagyobb magyar győzelem. Halhatatlan hírnevet adott a győztes hadvezérnek, Hunyadi Jánosnak. Nándorfehérvár megvédésének másik fő részese Kapisztrán Szent János és a pápai meghatalmazás révén általa toborzott és vezetett kereszties sereg volt. Ezért Nándorfehérvár a keresztény világ diadala.

II. Mehmed szultán 1453-ban elfoglalta a hajdani római birodalom keleti felének fővárosát, Bizáncot. Ezzel „örök időkre” bebiztosította az oszmán birodalom európai jelenlétét a törökül Ruméliának nevezett tartományban. Mind kortársai, mind az utókor őt tekintették a szultánok legnagyobbjának, ezért említik ma is Hódító Mehmed néven. Nyugat-Európában általános rémületet keltett Bizánc eleste. 1454-ben Johannes Guttenberg mainzi nyomdájának első röpirata a török veszély elleni európai összefogásra hívta fel a keresztény fejedelmeket. V. Miklós pápa kereszties hadjáratra szólította fel a hívőket. Hódító Mehmed szultán a Duna völgyében készülődött új hadjáratra. 1455-ben Giovanni da Capistrano, magyar nevén Kapisztrán Szent János ferences szerzetes kapott pápai felhatalmazást a kereszties hadjárat megszervezésére. A két világ közé ékelődő magyar királyság – csakúgy, mint 1526-ban – nem volt abban a helyzetben, hogy más menetet adjon az eseményeknek.

A huszonnégy éves II. Mehmed szultán már atyja, II. Murád mellett is győzelemhez szokott. A gyorsan terjeszkedő oszmán birodalom hatalmas, hetvenezer főt számláló, korszerűen felfegyverzett haderőt állított ki, amihez 64 gálya és másfélszáz sajka csatlakozott. A katonákat magabiztossá tették az utóbbi évtized sikerei.

Legfélelmetesebb hírű ellenfelük, a csaknem ötvenesztendő Hunyadi János csupán kisebb csatákban bizonyult törökverőnek: az utolsó nagyobb győzelmet még 1442-ben aratta a ha-

Nándorfehérvár, korabeli metszet (forrás: Barta Gábor: Nándorfehérvár 1456)

vasalföldi Jalomica folyó völgyében. Ezt követően valamennyi támadó hadjárata kudarccal végződött: 1443–44 telén I. Ulászló Drinápoly ellen készülő serege élén Hunyadi csak Szófiaig jutott el. 1444-ben a II. Murád szultán elleni várnai csatában katasztrófális vereséget szenvedett a keresztény szövetségesegek hada, elesett maga I. Ulászló is. 1448-ban a magára maradt magyar állam hadereje Hunyadi János kormányzó vezetésével Rigómezőig jutott. A II. Murád szultán ellen itt megvívott csata eredménye ismét súlyos vereség volt. A Balkán félsziget belsejébe vezetett nagy támadó hadjáratok kudarcai közötti kisebb győzelmek arra bizonyultak elegendőnek, hogy egyrészt lefékezték az oszmán áradatot, másrészt ébren tartották a reményt az összefogásra, a diadalra.

Az összefogásra 1456 tavaszán Magyarország valóban rászorult. Tizenhat esztendőös királya, V. László levélben fordult a pápához és az európai uralkodókhoz, segítségüket kérve. III. Calixtus pápa elrendelte, hogy délben harangszó figyelmeztesse a hívőket, imádkozzanak Magyarországot. Egyéb segítségre nem tellett tőle. A magyar rendek álláspontja szerint Nándorfehérvár védelme az ország főkapitánya, tehát Hunyadi János kötelessége, az ő kötelezettségük addig terjedt, hogy a király seregéhez csatlakozzanak. Ilyen sereg azonban nem volt, mert V. László király Cillei Ulrikkal vadászat ürügyén Bécsbe távozott. Hunyadi csak saját híveire, Szilágyi Mihályra, Kórógyi János macsói bárna számíthatott. A főkapitány teljesítette kötelességét: saját költségén állított ki hétezer lovas katonát. Május közepén nagy létszámú őrséggel látta el Nándorfehérvárt: a hétezer katona megfelelő tüzérséggel, hadieszközökkel és utánpótlással féltrebb. A korszerű fegyverzetet erős képviselt. Hunyadi a vár védelmét sógorára, Szilágyi Mihályra bízta, de itt szolgált nagyobbik fia, az ekkor 16 éves László is.

Az összefogás megvalósításában kulcsszerepet játszó Kapisztrán Szent János hetven év körüli szerzetes fanatikusan és fáradhatatlan volt. Keresztesei Szeged környékén gyülekeztek. Létszámuk Nándorfehérvár alatt legalább huszonhétezer fő volt, de kellő fegyverzetrel és harci tapasztalattal nem rendelkeztek.

Ostromzár Nándorfehérvár körül

Az 1440. évi ostrom után Nándorfehérvárt helyreállították, sőt tovább bővítették. Továbbra is pártázatos falakat és tornyokat létesítettek, amilyen például a felsőváros északkeleti bejárata elé emelt kettős barbakán, a máig fennmaradt Zindán-kapu. Az 1440. évi ostromhoz mérten a vár nem volt erősebb. A korszerű fegyverzetet érkező oszmán haderő fölényét csak a védők és a felmentésükre érkező sereg együttes ereje csökkenthette.

Hódító Mehmed szultán hada július 3-án érkezett Nándorfehérvár alá. Akárcsak atyja, II. Murád 1440-ben, ő is teljessé tette az ostromzárát. A Száva és a Duna torkolatától nyugatra egymáshoz láncolt hajóiból folyami zárat létesített. Serege a Nándorfehérvártól délre és délkeletre eső lejtőkön és síkságon ütött tábor. A Száva partjától kelet felé sorakoztak fel az anatóliai csapatok, a Duna partjától dél felé a rumélieiak. A két szárny között, de kissé távolabb egy dombon, a janicsárok védelmében állt a szultáni sátor. A tüzérség a falak közelében létesített sáncokat, és már július 4-én kezdte meg a felsőváros lövetését. Az ostromot Karadzsa ruméliei pasa, a várnai és rigómezei csaták veteránja vezette.

Szilágyi Mihály a falakon keletkezett károkat állandóan javíttatta, tüzei keményen védekeztek. Eközben mindinkább sürgette Hunyadi, hogy mentse fel a várat az ostrom alól, mielőtt tragédia történik. Július 14-én Hunyadi hajói és Szilágyi Mihály sajkásai két oldalról megtámadták és szétörték a folyami zárat. Győzelmük nagyon sokat ért: megteremtette az állandó összeköttetést Zimony vára és Nándorfehérvár között. Ilyen módon egyrészt Hunyadi serege és a keresztések válogatott kis csapata bejutott Nándorfehérvárba, másrészt onnan ki lehetett hajózni a sebesülteket. A várban már ekkor mutatkoztak a pestis jelei, a betegeket is kihozták a várból. A keresztés tábor Zimonytól keletre, a Száva partján helyezkedett el.

Nándorfehérvár ostroma

A következő héten az ostromtüzérség mind nagyobb pusztítást végzett a falakban és tornyokban. De a várbeliek keményen védekeztek. Július 20-án az egyik ágyú golyója halálra sebezte Karadzsa pasát. Most maga II. Mehmed szultán vette át az ostrom irányítását, és minden eddiginél pusztítóbb ágyúzásba kezdett. 30 órán keresztül lövette a felsővárost, hogy

megteremtse az általános támadás feltételeit. A falakat csaknem földig rombolta, csupán a tornyok némelyikének egy-egy részlete magasodott még fel.

Július 21-én estefelé megdördültek, majd el is hallgattak az ostromlók ágyúit: az oszmán haderő több ezer katonája rohant az elővár falcsonkjai felé. A kezükben vitt rőzsével, szalmával, faágakkal igyekeztek betömni az árkokat. De a vár védői újra meg újra visszaverték a rohamokat, és órákon keresztül helytálltak. Négy óras elkeseredett közelharc után kerekedtek felül az oszmán harcosok, és több ponton is behatoltak a felsővárosba. A várostrom most már, ahogyan maga Hunyadi is megírta, a harcmezőn vívott ütközetbe ment át. De Hunyadi megsebesítést készített elő. A fellegvár kapuját nyitva tartotta, és az eddig tartalékokat képező nehézelőlovasságát maga vezette rohamra. A fellegvár nyitott kapuja előtt hullámzott a küzdelem. Lassan leszállt az este. Hunyadi előre összekészíttette az éjszakai harchoz alkalmazható kénes rőzsekötegeket. Most meggyújtották ezeket, és az ostromlók közé szórták. Égő és élő fáklyák tűzénél folyt tovább az öldöklés. II. Mehmed a tartalékait küldte a bent harcolók megsegítésére. Hunyadi üzenetet küldött a Száva túlsópartján táborozó keresztieseknek, de ők sokára értek ide.

A fellegvár elfoglalásának az esélye új erővel töltötte el az oszmán harcosokat: már nem csak a felvonóhidért küzdöttek, hanem hágsókon másztak fel a fellegvár falaira. Legott ki is tűznek öt lófarkas zászlót. A fellegvárban kevés katona maradt, hiszen mindenkire a felsővárosban volt szükség. Bekapcsolódott a harcba a Kapisztrán által itt hagyott öt szerzetes, és fegyvert fogtak a fellegvárba felköltöztetett nők is. Négy lófarkas zászlót sikerült letépniük, de az ötödik védelmére egyre többen érkeznek. Hirtelen a várfalon imádkozó egyik szerzetesben a vár védői Kapisztránt vélték felismerni, és ez a csodával felérő látvány fanatizálta őket. Egyikük, a várnaí csata veteránja, Dugovics Titusz rárohant a török zászlótartóra, és zászlóstól magával rántotta a mélybe. Hőstette mindkét fél katonáit megrendítette, de a nándorfehérváriaknak adott új erőt.

Ekkorra érkeztek fel a zimonyi táborból a keresztiesek Kapisztrán vezetésével. Jézus nevét kiáltozva a vízváros felőli oldalról rohantak a felsővárosban harcoló törökökre. A nándorfehérváriak most már végleg felülkerekedtek, reggelre megtisztították az ellenségtől a felsővárost. Területét halottak ezrei és a vérző sebesültek borították. Mindkét fél erejét veszítve és új erőt gyűjtve kívárt.

Nem így a Száván túli tábor keresztiesei. Ők a folyó partjához tódultak, és mind hangosabban szidalmazták a túlsópart anatóliai lovasságot. Ide jött Kapisztrán is. A növekvő lármában a vízvárosból kiszökött öt íjász és elfoglalt egy kis dombot az anatóliai had oldalában. Egy lovas csapat indult ellenük támadásra, de nem járt sikerrel. Mindkét fél erősítést kapott: a törökök újabb csapatot küldtek, ezek láttán a várból is keresztiesek érkeztek. Maga Kapisztrán is átkelt a Száván, hogy lecsillapítsa a küzdőket, de ők éppen ellenkezőleg értelmezték vezérük megjelenését. Kérlelték, hogy vezesse őket rohamra. Este hat óra volt. A szerzetes megérezte, hogy ez az ő pillanata, felemelte keresztjét, megadta a várva várt jelet, és elindult az anatóliai csapatok ágyúit felé. Ezt látva a túlsó partról csónakokon, sajkákon özönlöttek a többiek. Innen a török tábor nem várt támadást, és az előző harcoktól megrendülve egyelőre nem is tudtak ellenállást kifejteni, még ágyúikat is elhagyták. A szerzetesek már az anatóliaiak táborát is elérték, mielőtt a szultán által riadóztatott lovas csapatok ellentámadásba kezdhettek.

Ekkor viszont Hunyadi ismerte fel a kivételes esélyt: kitört a felsővárosból, oldalba és hátról támadta az előrenyomuló csapatokat. A kisebb ágyúkat a törökök ellen fordíttatta, a nagyobbakat beszegeztette. A nehézelőlovasság a szpáhikra rontott. Beavatkozott a harcba a várbeli tüzéség is. Az ostromlók közül szinte ostromlottak lettek. Maga II. Mehmed szultán a testőrség és a janicsárok élén avatkozott be a harcba. Az estig elhúzódó kézitusában elesett Haszán, a janicsárok parancsnoka, Turakán bég, a rigómezei csata egyik hőse is. II. Mehmed azonban nem adta fel: beérkeztek az eddig hajófedezetet adó szpáhik, és velük a szultán ismét harcra vitte testőreit, janicsárjait, és mindenkit, aki még harcra képes maradt. De mindkét keresztény tábor megérezte már a győzelem ízét, és állta a sarat. Dárdától megsebesült maga II. Mehmed szultán is, de testőrei kimentették. Katonái azonban előbb egyenként, utóbb csapatosan váltak ki a harcból, és odahagyták Nándorfehérvár véráztatta síkját.

Kapisztrán megtámadta volna a török táborát, de Szilágyi Mihály lebeszélte erről. Hunyadi sem vállalta az újabb támadást. Felgyújtatta a török táborát, majd visszavonta csapatait a felső-

Pártázatos falak és a Dizdár-torony a Száva partjáról

mették 1457 márciusában Budán kivégzett fiát, a szintén nándorfehérvári hős Hunyadi Lászlót.

Kapisztránt elkerülte a pestis, de lévén nemzedékekkel idősebb Hunyadinál, egészségét felőrölte az ostrom. Még elgyalogolt Újlakra, hogy tárgyaljon Újlaki Miklóssal az új hadjárat ügyében, de teste felmondta a szolgálatot. Október 23-án húnyt el az újlaki ferences kolostorban, ahol az egyszerű emberek már ekkor szentként tisztelték. Holttestét Újlaki Miklós vitette át a kolostorból a templomba, ahol sírhelye zarándokhellyé vált. Földi maradványainak nyomra veszett a török hódoltság századaiban. Az élete utolsó heteiben és a sírja körül észlelt csodák miatt avatták szentté 1690-ben. Egyházi ünnepe halála napja, október 23.

A nándorfehérvári diadal emlékezete

Még egy római katolikus ünnep kapcsolódik a nándorfehérvári diadalhoz. III. Calixtus pápa arra a napra, augusztus 6-ára, amikor megérkezett Rómába a híradás a győzelemről, az Úr színéváltozása ünnepét helyezte, és hozzá rendelte a déli harangszót.

A diadal nem csupán Hunyadi legnagyobb győzelme volt, hanem korszakos jelentőségű is, a magyar hadtörténelem egyik legjelentősebb fejezete. A nándorfehérváriak helytállását mai is kétnyelvű emlékkő méltatja a Kalimegdánon. Hódító Mehmed szultán nándorfehérvári veresége nem csupán őt, de utódait is visszatartotta új támadó hadjárattól nem kevesebb, mint hét évtizedre. Hunyadinak V. László királyhoz, Kapisztránnak a pápához írt levelei nyomán egész Európában elterjedtek a hírek a győzelemről. A diadal dicsőségét mindkét jeles vezér magának érezte. Kapisztrán III. Calixtus pápához írt jelentésében Hunyadiat úgy emlegeti, hogy fel akarta adni a várat, utóbb pedig parancsa ellenére vívták ki ők, a keresztiesek a győzelmet. Hunyadi V. László királyhoz, valamint a nádorhoz és az esztergomi érsekhez írt leveleiben nem említi Kapisztránt. A hozzá csatlakozott urak közül is csak egyet nevez meg: Kórógyi Jánost. A két főszereplő sajátos véleménye tovább öröklődött. Mintha a késői utókor is bizonytalan lenne: Hunyadi szobra a róla elnevezett út kanyarulatában, a Halászbástya alatt van, Kapisztráné pedig a Vár távoli, északnyugati sarkában, a Hadtörténeti Intézet előtt, feliratáról nem derül ki, hogy szent. A diadal 550. évfordulóján alkalmat ad a kiegyensúlyozott értékelésre.

Marossy Endre